

Torbjörn Tännsjö

Teletransport och metafysik

Jag har hävdad att om teletransport (se Rosings replik!) är möjlig kan vi överleva våra kroppar. Teletransport framstår som åtminstone i princip möjlig. Det skapar problem för hjärndödsbegreppet. Den kan bli obsolet på samma sätt som hjärtdödsbegreppet blev det.

Mot detta resonemang vill såväl Hans Rosing som Ingmar Persson protestera, på delvis likartade grunder. Låt mig börja med att bemöta Rosings kritik.

1. Är teletransport en logisk orimlighet?

Rosing tycks anse att om vi accepterar teletransport så måste vi gå med på att en och samma person vid samma tidpunkt kan befinna sig på olika platser. Detta skulle vara logiskt omöjligt, menar han. Parfit snuddar vid samma tanke i sin bok *Reasons and Persons*. (Se appendix!) Det är emellertid en besynnerlig ståndpunkt. Besynnerliga är också de teologiska slutsatser Rosing drar ur den. Så lätt vederlägger man inte den kristna läran om uppståndelsen!

För det första är det en grov överdrift att hävda att det är logiskt omöjligt att en och samma person skulle kunna befinna sig på flera olika platser samtidigt. Det är på sin höjd begreppsligt konstigt. Det begrepp som i så fall skulle ställa till svårigheter är personbegreppet.

För det andra är jag inte helt säker på att inte en och samma person kan vara på två olika ställen samtidigt. Jag befinner mig själv på olika platser just nu, på tangentbordet till min dator (mina fingrar), på stolen framför den (min stjärt) och på golvet under den (mina fötter). "Ja, ja", invänder kanske Rosing. "Men det är ju olika delar av dig, som på detta sätt samtidigt är lokaliserade på olika ställen i rummet. Hela du kan vara vara på ett ställe i taget". Så kan emellertid också den som tror att teletransport är möjlig resonera. Det Rosing refererar till med "A", "B" och "C" är i så fall olika, utspridda, delar av en och samma person. Något logiskt orimligt kan jag inte se i den ståndpunkten, även om språkbruket inte är det enda möjliga.

Ogillar man detta språkbruk, som jag själv tenderar att göra, kan

man för det tredje välja ett annat. Man kan hävda (med Nozick i *Philosophical Explanations* och med mig i min ursprungliga artikel) att om min kopia byggs på Mars utan att min kropp (på jorden) i och med teletransporten dödas, så är individen på Mars bara en kopia av mig. På Mars finns nu en ny individ, som började existera i och med "teletransporten". Själv lever jag vidare på jorden. Skulle min kropp däremot ha malts ned i samband med teletransporten hade saken kommit i ett annat läge. Då hade vi fått säga att jag först befann mig på jorden och därefter på Mars, dit jag färdades med ljusets hastighet. Och det som byggdes på Mars var givetvis inte i det fallet en kopia, utan en fortsättning av mig.

Vilket är i så fall kriteriet på personlig identitet? Jo, personlig identitet är en fråga om kontinuitet, i första hand psykisk. B är en bit av (en fortsättning av) samma person som A är en tidigare bit av, och endast om, B är den närmaste efterföljaren till A, eller den närmaste efterföljaren till den närmaste efterföljaren till A o s v tillbaka till A. När det gäller personlig identitet, till skillnad från fysisk, är det i första hand vissa psykiska relationer som är viktiga. Själv skulle jag vilja hävda att vad vi bör lägga vikt vid är ungefär det Parfit hänvisat till som psykisk kontinuitet. B ska dela minnen och projekt med A eller dela dem med en tidigare persondel, som i sin tur delar dem med en tidigare persondel, som i sin tur delar dem med ... o s v, tillbaka till A. I denna begreppsbildning ligger alltså att "förgrening" av personer är omöjlig. Finns det två konkurrerande kandidater, som båda pretenderar på att vara min fortsättning, så är det den som kommer närmast mig i olika avseenden, som är min verkliga fortsättning. Om båda är psykiskt kontinuerliga med mig (detta begrepp medger ingen gradering) men bara den ena fysiskt kontinuerlig med mig, så avgör den fysiska kontinuiteten saken. Kan inte tvisten om *vem* som är min fortsättning slitas får vi konstatera att *ingen* är det. Ett exempel på det vore om jag maldes ned här på jorden och fick flera kopior, på Mars, på Venus, på Jupiter, o s v, var och en av dem psykiskt kontinuerlig med mig.

Låt oss tala om detta som att relationen Y råder mellan B och A.

Jag är själv benägen att hävda att det är om och endast om Y råder mellan två personbitar, som vi bör säga att de är bitar av samma person. Mitt språkbruk är inspirerat både av Parfit och Nozick. Det är just ett språkbruk, men inte något helt tillfälligt sådant. I min första artikel argumenterade jag för att det kanske fångade en viktig moralisk kategori. Det är personlig identitet uppfattad på detta sätt, som är en olycka att berövas. Och att berövas den är liktydigt med att dö. Mer om de metafysiska konsekvenserna av den ståndpunkten nedan.

Mot detta språkbruk har Persson i förbigående ett argument i sitt inlägg: "om man själv är identisk med en framtida person eller ej beror helt och hållet på ens relationer till *denna* person och inte alls på ens förhållande till andra individer". Han tycks mena att frågan om B är en kopia eller en fortsättning av A inte kan beror av vad som i samband med teletransporten händer med A:s kropp på jorden. Nozicks lösning, som jag i huvudsak accepterat, är *ad hoc*.

Jag kan inte se att det argumentet är särskilt övertygande. Jämför med den berömda liknelsen med Theseus' skepp. Om vi tar bräda för bräda från skeppet, förstör den och ersätter den med en annan bevarar kanske skeppet ändå sin identitet. Men så får vi veta att brädorna som togs bort inte förstördes, de sattes i hemlighet samman till ett skepp av samma form som det ursprungliga. Var finns nu det ursprungliga skeppet? Det är inte längre så självklart att det är det "reparerade" skeppet som är identiskt med det ursprungliga. Kanske gör vi klokast i att säga att denna dubbla succé blev ett misslyckande, skeppet (det *unika* skeppet, Theseus' skepp) finns inte längre kvar. Såväl det reparerade som det ombyggda skulle ha dugt som en fortsättning, om det andra, rivaliserande skeppet, blivit förstört, men nu när båda fortsättningarna finns kvar vill vi inte längre se någon av dem, och än mindre, tror jag (även om den är ett *möjligt* synsätt), båda, som fortsättningar av samma skepp.

Den lösningen tar vara på Rosings intuition att vi inte (en del av oss) kan begå självmord (på ett ställe) medan vi (en annan del av oss) lever livets glada dagar på ett annat. Jag tror att detta sätt att tala harmoniserar väl med vanligt språkbruk. En person är alltid ett unikt centrum för upplevelser. Det finns *ett* bestämt svar på frågan var *jag* kommer att vara i morgon. Jag hävdar alltså dessutom att språkbruket har en systematisk fördel, det avgränsar möjligen en viktig moralisk kategori. Det garanterar slutligen att teletransport aldrig leder till att en och samma person uppfattad som helhet, som ett centrum för upplevelser, kommer att finnas på olika ställen samtidigt. Därmed faller Rosings *reductio* mot teletransport.

2. Perssons kritik

I Persons inledande exempel står anhöriga och sjukvårdspersonal inför en person och frågar sig: är hon död? Får vi ta organ från henne? Hur ska vi behandla henne? Hur dessa frågor bör besvaras är oberoende av om personen ifråga har blivit föremål för vad Parfit kallar teletransport, och hur den i så fall avlöpte, menar Persson

Det låter konstigt. Om personen ifråga har blivit teletransporterad till Mars och lever och har hälsan där bör hon rimligen *själv* ha ett ord med i laget. Vi kanske borde ringa till Mars och fråga om hon vill att respiratorn stängs av och kroppen kremeras. Om hon inte lever eller är förmögen att ha några åsikter i frågan ger det kanske hennes anhöriga särskilda rättigheter. Någon anledning att i det fallet konsultera hennes *kopia* på Mars finns det inte.

Frågor om liv och död uppkommer dessutom på ett helt annat sätt. Om jag vill låta en patient genomgå en viss behandling kan det vara av intresse för mig och för henne om hon kommer att överleva behandlingen eller ej. Ska jag operera henne här på jorden, med ett halvdant resultat, eller teletransportera henne för adekvat beandling på Mars? Om hon överlever teletransporten är det kanske rimligt att sända henne till Mars, i annat fall bör jag kanske operera henne här.

Jag blir inte klok på vad Persson menar om fall som de senare. Kanske ska han förstås så här. Teletransport bevarar det "som är väsentligt". Personen som "transporteras" dör visserligen på kuppen. Det är inte samma person som vaknar upp på Mars. Men detta är oviktigt. Det viktiga är psykisk kontinuitet och detta räddas. Man bör alltså teletransportera.

Hans tes skulle alltså vara att det inte är viktigt för oss om vi lever eller dör. Men konsekvenser av den ståndpunkten är väl att vi inte över huvud taget behöver lägga ned möda på att definiera vad det innebär att dö. Varför drar han inte *den* slutsatsen, snarare än att propagera en viss uppfattning om vad det innebär att dö? Vi bör också notera att detta är en kontroversiell ståndpunkt. Det finns åtskilliga personer, som tycker att det är en olycka att dö, åtminstone om det är en alltför tidig död, som varit möjlig att undvika. De vill därför ha garantier för att de inte blir dödade av vårdpersonal.

Jag tänker inte bara på en oro som tar sin utgångspunkt i rent praktiska överväganden: om jag dör kanske mina barn blir lidande, kanske deras mor kommer att sakna mig, hur ska min familj klara hyran o s v? Jag tänker på oro som rör döden som sådan. Jag tänker på en oro som inte låter sig stillas med besked som att mina barn kommer att klara sig bra utan mig, deras mor kommer att träffa en man som gör henne lyckligare än jag någonsin förmått göra, som kommer att flytta samma med henne och hjälpa till med betalningen av hyran. Den oro som stillas av sådana besked stillas om jag får garantier för att en *kopia* av mig konstrueras, när jag mals ned. Ännu mera nöjd kan jag vara om jag vet jag inte bara får en utan flera kopior, som fullföljer också de planer jag själv aldrig skulle ha klarat av att ensam fullfölja. Den oro jag tänker

på är av annan art och ursprung. Det är en oro för att det ska komma en tidpunkt då jag inte längre finns till. Det är en oro för att detta ska vara en olycka för mig.

Lägg märke till att vad jag nu syftar på är en antiutilitaristisk uppfattning som går ut på att hur länge vi lever har värde som kommer utöver det värde som realiseras genom vårt liv i form av lycka, önskeuppfyllelse eller liknande. Tanken är att ju längre vi lever, desto bättre är det, för oss, allt annat lika. Det är bättre att "dra ut" på det hela, även om lyckomängden som därmed realiseras inte blir större och även om den olycka som ligger i för tidig död aldrig är en *upplevd* olycka.

Jag lutade själv vid ett tillfälle (då jag var svårt sjuk) åt denna ståndpunkt, som försvarats av Thomas Nagel, och jag argumenterade för den i min artikel om död och personlig identitet. Det är sådan uppfattning, som gör dödsbegreppet riktigt intressant. Inte heller nu, då jag är fullt frisk, kan jag helt frigöra mig från misstanken att det ligger något i denna moraliska föreställning. Och jag tror då att det som är viktigt för oss, om det nu alls är viktigt för oss att leva vidare, är just att ha en icke förgrenad fortsättning. Eller bättre uttryckt: det vi har anledning att bry oss om, för egen del, är bara den närmaste fortsättningen av oss. Lever vi vidare på jorden bekymrar det oss nog inte heller att vi fått en kopia på Mars, *den* må aldrig så ihärdigt försäkra att den är vår verkliga fortsättning. Det kan vara praktiskt att den finns, men den är inte en fortsättning av oss. Men mals vi ned här, så är den varelse, som skulle ha varit en kopia, om vi levt vidare här, faktiskt en del av oss. Och är den verkligen en del av oss har vi anledning att för *egen* del lägga all vikt vid vad som händer med en. Vi har en *särskild* anledning att oroa oss för dess hälsa och välgång.

I tragiska fall vet vi kanske inte vilken av olika konkurrerande fortsättningar, som har bästa anspråken på att vara fortsättningen av oss. Den situationen, om den skulle uppkomma, är att likställa med död, hävdade jag i min första artikel. Det tycker jag fortfarande verkar vara en rimlig ståndpunkt. En tröst i eländet är givetvis att ingen av de olika konkurrerande personbitarna själva behöver uppleva situationen som det minsta tragisk. De anser kanske var och en av dem att de är den riktiga fortsättningen och nöjer sig med det. Olyckan som är förknippad med för tidig död, om den alls är en olycka, är lyckligtvis en olycka som inte kan upplevas av den som närmast berörs.

Men hur det nu än är med rimligheten av den åsikten har Persson fel då han tror att teletransport måste innebära förlusten av identitet. Hans tankefel liknar Rosings.

3. Persson om teletransport

Varför är inte personen på Mars identisk med personen på jorden, enligt Persson? Hans argument är att personlig identitet förutsätter fysisk. Men varför är de då inte fysiskt identiska? Varför inte se kroppen på jorden före teletransporten och kroppen på Mars efter transporten som delar av samma kropp? Var och en av dessa kroppsdelar är identisk med sig själv. Ingen av dem är givetvis identisk med hela kroppen, men *denna* är identisk med sig själv.

Kanske är detta språkbruk långsökt. Men Persson menar ju att *det som är viktigt* för oss, psykisk kontinuitet, kan bevaras i teletransporten. Varför inte i så fall ta psykisk kontinuitet som konstituerande för vilka vi är? En person som är beredd att dödförklara kroniskt medvetlösa borde inte tveka att välja den lösningen!

Problemet Persson tycks se med den är att psykisk kontinuitet kan förgrena sig. Det kan inte fysiska kroppar, hävdar han. Jag har redan bemött Rosings argument på den punkten, det liknar Perssons,. Vi kan mycket väl tänka oss att kroppar är utspridda i universum och att de har olika delar på olika ställen, samtidigt. En skog kan var utspridd på det viset. Men detta är inte den mest naturliga lösningen när det gäller personer. Den mest osökta lösningen är att förstå såväl personlig identitet, kroppslig identitet som det som är viktigt för oss, som något som inte förgrenar sig. Det är relationen Y de bör lägga vikt vid, som ser döden som en olycka. Och relationen Y förgrenar sig inte. Hur vi gör med kropparna är mindre viktigt. Vi kan om vi vill i teletransportfallet välja att säga att personen på jorden före transporten och personen på Mars efter transporten har samma kropp: den har också förflyttat sig från jorden till Mars. Eller vi kan mera osökt välja att säga att personen ifråga fått en ny kropp, på samma sätt som vi brukar säga om dem som genomgått transplantation att de fått ett nytt hjärta, en ny lever, eller en ny njure, d v s vi ger upp tanken om att personlig identitet förutsätter kroppslig.

4. Identitet och metafysik

Till sist några ord om de metafysiska utgångspunkterna för mitt resonemang. Jag har hävdat att det är relationen Y vi bör lägga vikt vid, om vi alls ska bekymra oss för döden som sådan. Det är då relationen Y bryts något ont vederfars oss. Men är det det faktum att Y bryts då vi dör, som gör att det vi vederfars är dåligt? Jag tror inte det. I den meningen är det inte psykisk kontinuitet som sådan som är viktig. Y är bara ett kriterium på personlig identitet. Det är förlusten av identitet,

förlusten av en personlig fortsättning, som är något ont. Det är förlusten av identitet som gör det till ett elände att dö.

Detta resonemang tycks förutsätta att det *finns* personer, på ungefär det sätt den skotske filosofen Thomas Reid antog. Jan Österberg har i diskussion hävdad att jag har rätt då jag påstår att vi normalt förutsätter att vi har en personlig existens och att den innebär något utöver, "over and above" Y, men att jag har fel då jag gör denna folktro till min. En misstagsteori ("error theory") om personer vore mer på sin plats, menar Österberg. Påståenden om personer implicerar att sådana finns, men eftersom de faktiskt inte finns så är alla sådana påståenden falska. Hume lutade ibland åt samma ståndpunkt. Men Hume var i mitt tycke alltför snar att göra upp med företeelsen som icke-reella, helt enkelt på den grunden att de föreföll honom vara metafysiska. Så gick det till i hans hantering av orsaksbegreppet och, stundom, i hans hantering både av begreppen om värde och personer. Men det faktum att en entitet är "metafysisk", att dess förekomst inte direkt kan konstateras på empirisk väg, är ingen bra grund att anta att den inte existerar. Entiteter kan försvara sin plats i vår ontologi på annan grund, nämligen på den grunden att antagandet om att de finns utgör, eller bidrar till, den bästa förklaringen av något reellt förhållande. På det sättet tror jag personbegreppet försvarar sin plats i vår ontologi. Locke hävdade att personbegreppet är av rättslig (forensic) natur. Om så *uteslutande* är fallet ligger det nära till hands att hävda att personer inte finns eller, möjligen, att se vårt tal om dem som projiceringar på verkligen av blott subjektiva föreställningar. Men jag har hävdad att personbegreppet (liksom dödsbegreppet uppfattat i termer av förlust av personlig identitet) möjligen kan göra tjänst som en viktig moralisk kategori. Antagandet att relationen Y spårar något som kommer utöver psykisk och fysisk kontinuitet, nämligen vår personliga identitet, förklarar varför dess förlust är något ont. Den är ond därför att vår personliga existens upphör med Y. Tron på att det är något ont att dö är svår att ge upp. Jag är åtminstone ibland benägen att hålla fast vid den. Vill vi göra det får vi nog lov att anta att personer finns.

Appendix:

Ur den korrekta observationen att identitet är en transitiv relation (Om A är identisk med B och B är identisk med C så är A identisk med C) drar Parfit på s 206 i sin bok den felaktiga slutsatsen att också kriteriet på personlig identitet över tiden, alltså relationen som ska råda mellan två personbitar för att de ska vara bitar av samma person, också måste

vara transitivt. Han upprepar på s 262 att personlig identitet inte är för-
enlig med förgrening och han skriver att "problemet med dubbelt över-
levande inte passar logiken för identitet". Han syftar på fall av typen
där A inte mals ned utan kommer att existera "sida vid sida" med B.
Jag delar Parfits uppfattning så till vida att jag finner det sökt att tänka
sig att samma person samtidigt har så stora och kompletta delar, som
det handlar om i exemplet, både på jorden och på Mars, men jag kan
inte se att den som vill gå in för den ståndpunkten gör sig skyldig till
något *logiskt* fel. □